

İSTİKLAL SAVAŞI'NIN 80. ZAFER YILI DOLAYISIYLA...

I

Prof. Dr. İsmet GİRİTLİ(*)

İçinde bulunduğumuz 2002 yılı, 19 Mayıs 1919'da başlayan ve 26-30 Ağustos 1922 kazanılan Büyük Taaruz ve Başkomutanlık Muharebesi'nin sonucunda İstiklal Savaşı'nda elde edilen Zaferin 80. Yıldönümüdür. Bilindiği üzere, Türk İstiklal Savaşı'nı oluşturan nedenlerin başında Osmanlı Devletince 1. Dünya Savaşı sonunda imzalanmış olan 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'nin ağır, haksız ve keyfi uygulaması gelmektedir. Fakat asıl neden: Batı Anadolu'da başlayan Yunan ilerlemesi ve Türk Halkına karşı girişilen vahşet ve zulümlerdir. Gerçekten, herşey 15 Mayıs 1919 gecesini İzmir'in İtilaf Devletleri'nin korumasında Yunanlılar tarafından işgali ile başlamış, daha doğrusu, Mondros Mütarekesi'nin adaletsiz uygulamasıyla için için Türkleri saran ve harekete getiren savunma duygusu ortak bir heyecan halinde patlak vermişti. Ege bir volkan gibi kaynıyordu. Halk silaha sarılmıştı. Milletin kuvvetleri o zamanki deyimle "Kuvayi Milliye" bu şartların ürünüdür. Kuvvetler azdır ve dağıntıdır. Fakat her tarafta yerden biter gibi mukavemet yuvaları kurulmaktadır. Efeler tarih sahnesine çıkmıştır. Gönüllü o kadar çoktur ki, silah yetişmemektedir. Bu yepyeni, zinde bir ruhtu. Bu ruh bir bilinçlenmenin ve başkaldırmanın dinamosudur.

(*)İstanbul Kültür Üniversitesi İdare Hukuku Öğretim Üyesi.

Damat Ferit'le Namık Kemal arasındaki fark ne ise, Müdafaa-i Hukukçu olmakla olmamak arasındaki fark da odur.

Mustafa Kemal, İzmir'in işgalinden hemen dört gün sonra 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmış ve ilk gözlemi Müdafaa-i Hukuk Hareketi ve ruhu olmuştur. Bu mukaddesatını, manevi değerini kurtarmaya karar vermiş bir milletin yarattığı bir hareketti. İstanbul ve Anadolu'yu birbirinden ayıran farkların en önemlisi İstanbul'un kararsızlığı, Anadolu'nun ise kararlılığı olmuştur. Hükümetin harp edememesine karşılık, millet savaşa hazırды. Öyleyse, hükümet, milleti temsil etmiyordu. İşte Mustafa Kemal'i, Gazi, Başkumandan ve Atatürk yapan bu olaydır. Atatürk'ün ufukların ardını keşfetmesi gerçek yaratıcılığı olmuştur. Mustafa Kemal Samsun'dan Amasya'ya doğru, başları dumanlı dağları ve gümüş dereleri aşarak ilerlerken, 23 Haziran 1919 Amasya Tamimi'nde ilk gerçekçi ve kesin prensibi koyar: Memleketi yine milletin azmi ve kararı ile kurtarmak. Yeni bir devlet kurmak ve bu devleti millî, bağımsız, demokratik temellere dayamak. Tek ve gerçek kurtuluş yolu; Millî Kurtuluş-İstiklal yolu buydu. Bu uğurda girişilen savaşın "İstiklal Harbi" adını alması tesadüf ve şairlerin eseri değildir. Atatürk'ün gerçek dehası Türk Milletine inanışından doğar. Mustafa Kemal "milletin ruhu ve kabiliyetleri" gibi bir "Hazineyi" keşfetmiş insandır. Nitekim onu, uyanan millî kurtuluş hareketinin başında görürüz. Müdafaa-i Hukuk Ruhunu aksiyon haline getirmek, Mustafa Kemal'in ve Devrimci Kadronun eseri olmuştur. Bu aşamada Müdafaa-i Hukuk ile Kuvvayi Milliye arasındaki fark da görülür. Mustafa Kemal bu farkı şöyle belirtir: "Milletin birliğini vücuda getiren ve bu birliği göstermek amacıyla yapılan teşkilat yalnızca Kuvvayi Milliyeden ibaret değildir. Bilakis memleketin en ücra köşelerinde bile vücuda gelmiş, doğrudan doğruya kanunî ve medenî bir teşkilattır ki ona Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı diyoruz. Böylece Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı Kuvvayi Milliye'yi yani silahlı kuvvetleri de içine almış oluyordu. Nitekim daha sonra Kuvvayi Milliye TBMM'ne bağlı düzenli orduya dönüşmüş ve İstiklal Savaşı'nın kazanılmasında çok büyük rol oynadığını biliyoruz.

II

1922'de kazanılan İstiklal Savaşı'nın temelini oluşturan Müdafaa-i Hukuk Hareketi İkinci Meşrutiyet deneyiminden çok istifade etmiş, İmparatorluğun kozmopolit ve Türklüğü hakir gören havasına mukabil Müdafaa-i Hukuk Hareketinde "Milliyetçilik" ana politika

olmuştur. Ne var ki, bu milliyetçilik ifadesini Millî Devlette bulduğu için her türlü yayılmacı, ırkçı ve ayırıcı şekilleri de reddetmiştir. Müdafaa-i Hukuk, Meşrutiyet'in kanlı ve kötü mirası olan "Fırkacılık"tan da nefret eder. Bunun sonucu olarak Millî Devleti kurmak için silahlı mukavemete girişilmiş, bu savaşın doğal adı "İstiklal Savaşı" olmuştur. İstiklal Savaşı Meşru Müdafaa hakkının kullanılması olduğu için, bu hareket çetecilik ve asilik değil, "Meşru" bir savaştır. Bir iç savaş değildir, devletler arası bir çatışma ve Müdafaa-i Hukuk hareketini amacına ulaştıran bir vasıtaadır. Müdafaa-i Hukuk hareketinin birimleri fert değil, "Cemiyetler"tir. Her tarafta Redd-i İlhak, Müdafaa-i Hukuk gibi isimlerle çeşitli dernekler kurulmuştur. Ne var ki, millî bir savaşı yönetecek merkezî bir otorite başlangıçta bulunmadığı için, Türk Halkı, adaletsizliğe isyan hakkına dayanarak, devletini bizzat kurmak üzere harekete geçmiştir. Mareşal Fevzi Çakmak'ın deyiimi ile Mondros Mütarekesi'nin sonrasındaki aylarda, bir uçaktan Anadolu'ya baksaydınız yer yer yanan ateşler gördünüz. Bunlar Müdafaa-i Hukuk ateşleridir. İşte bu dağınık ateşlerden meşaleyi çıkaran Mustafa Kemal olmuştur.

Müdafaa-i Hukuk Hareketi'ni bir millî devlet kuruluşuna ulaştırmak için Mustafa Kemal, bu hareketi zor ve fakat başarılı bir yürüyüşle ve üç aşamada hedefine taşımıştır. Birinci aşama Bölgesel Kongrelerdir. 1919-1920 yıllarında bu kongreler Trabzon'da, İzmir'de, Erzurum'da, Balıkesir'de, Alaşehir'de ve diğer birçok yerlerde bu amacı gütmüşlerdir. Kuvayi Milliye emirlerindedir. İkinci aşama 4-11 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'dir. Bu aşamada amaç bölge kongrelerinin birleştirilmesi ve girişilen savaşa "Millî" bir nitelik kazandırılmasıdır. Nitekim çeşitli bölgelerden gelen temsilciler Sivas Kongresi'nde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında toplanmışlardır. Bu kuruluşun yönetimi bir Heyet-i Temsiliyeye verilmiş, henüz düzgün bir ordu olmayan askeri kuvvetler bu idareye bağlanmıştır. Üçüncü aşama 23 Nisan 1920'de başlayan TBMM Hükümeti dönemidir. Son Mebusan Meclisi İstanbul'da basılınca, esasen bu akıbeti bekleyen Müdafaa-i Hukukçular Ankara'da TBMM'yi toplamışlar ve bu suretle Müdafaa-i Hukuk Hareketi kanunilik ve meşruluk kazanmıştır. Burada vurgulanması gereken önemli husus şudur: Atatürk ve Atatürkçüler Müdafaa-i Hukuk Hareketini yaratmamışlardır. Zira Mustafa Kemal Samsun'a çıktığı zaman, yukarıda adı geçen dernekler kurulmuş ve bölge kongreleri toplanmıştı. Fakat Mustafa Kemal Atatürk'ün ve O'nun düşünce sistemi olan Atatürkçülüğün büyüklüğü, Müdafaa-i Hukuk hareketini dağınıklıktan kurtararak bu hareketin memleketi kurtaracak kıvama getirmesi olmuştur.

23 Nisan 1920'de TBMM'nin kuruluşu yeni Türkiye'nin kurulması demektir. Zira 1920'ye kadar Türkler vardı ama Türkiye yoktu. Merhum Dostum Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya'nın deyişi ile "Türkler Osmanlı İmparatorluğu kayası içindeydiler. Bu kayanın parçasından Türkleri çıkarmak ve Türkiye'yi kurmak gerekmiştir." Türkiye'nin kuruluşu 20.Yüzyılın baskıcı ve buhranlı havasında gerçekleşmiş ve memleketimiz başlatılan İstiklal Savaşı'yla "Ateşten Gömlek" giyerek Batı ile Doğu ve iki ateş arasından geçerek hedefine ulaşmıştır.

III

1919-1922 yılları arasında cereyan eden İstiklal Savaşı'nın kazanılması ve yeni Türk Devleti'nin kurulması, milletimizin Batı ile Doğu arasından, daha doğru bir deyimle, "İki Ateş" arasından, Halide Edib'in konusu İstiklal Savaşı olan ölmez romanının adıyla "Ateşten Gömlek" giyerek, geçmesiyle mümkün olmuştur. Zira bu yıllarda batılılar "Türkler Medenî midir?" sorusunu sorarken Doğudaki Sovyetlerin sorusu "Türkler Millî bir devlet kurmalı mı?" olmuştur. Yunan yazarı Moskopulos, 1920 de Paris'de yayınlanan, "Tarihleriyle Mahkûm Edilen Türkler" adındaki kitabında, Batının Türkler hakkındaki görüşünü: "Tarih hükmünü vermiştir. Bu yağmacı ve katiller milletinin Avrupa'da oturmaya hakkı yoktur. Atalarının yaşadıkları yere gitsin" şeklindeki küstah ve yalan dolu sözleriyle özetliyordu.

İngiliz Başbakanı Lloyd George ise bu görüşü "Ülkesinde saldırgan olmaktan başka hiçbir sıfatı olmayan bir kavim, kuvvetine güvenerek elinde bulundurduğu toprakları kötü idare ederse, milletler bu sahalarda medeniyeti yeniden getirmek hakkına sahiptirler." sözleriyle ifade ediyor, kısaca Lord Asquith'in "Osmanlı Devleti Kılıçla gelmişti, kılıçla ölmeliydi" ifadesini tekrarlıyordu. Fransız Devlet Adamı Clémenceau da "Türkler nereden geçtilerse orayı çöle çevirdiler" diye yazıyordu. Yani savaşın galipleri, Türklerin millî bir devlet kurmalarına inanmak şöyle dursun, medenî olduklarına inanmıyor ve bu suretle Batı, Millî ve bağımsız bir Türk devletinin kurulmasını engelliyordu.

Doğudaki Sovyet Hükümeti ise, Türk hareketine batıya nazaran başka bir açıdan bakıyor, "Millî Kurtuluş gaye değil, vasıta. Kurtuluş hareketini başarmış bir millet, millî ve bağımsız bir devlet kurmamalı, komünist blokun bir üyesi olmalıydı diyor" ve "Komünist Enternasyonel" in kısaltılmış adıyla Komüntern, İkinci Kongresinin bu kararı 1-9 Eylül

1920'de toplanan "Bakû Doğu Milletleri Kurultayı"ni doğurmuş, kısaca Türk Millî Kurtuluş hareketi Batıda olduğu gibi, Doğuda da hoş karşılanmamıştır.

Bolşevik liderlere göre; Türkiye'de Millî Devlet, Komünist düzeye varışın bir aşaması olmalıydı. Yani Sovyetler'in temsil ettiği Doğu da, Batı gibi Türklerin Millî ve Bağımsız bir devlet kurması gerektiğine inanmıyordu. Oysa Mustafa Kemal'in liderliğinde Türk Milletinin gerçekleştirdiği İstiklal Savaşı, yani "Kurtuluş" ve bu savaş esnasında oluşturulan yeni devletin de örgütlenmesi olan "Yeniden Kuruluş" aşamasından geçen Türk Devrimi, Batı ve Doğu arasındaki ateşli vadiden geçerek, kendi yolunu, her çeşit saltanatçı, komünist, sömürgeci, himayeci ve teokratik sistemleri reddederek çizmiştir.

Gerek İstiklal Savaşı, gerekse Türkiye Cumhuriyeti'nin oluşumunu içine alan bu çetin yol, sadece siyasal değil, aynı zamanda ideolojik bir bağımsızlık yolu olmuştur. Atatürkçülük ise bu oluşumun düşünce ve aksiyon aşamalarından oluşan akıl ve bilime dayalı demokratik ve pragmatik bir düşünce sistemidir.

IV

Bu yılki 23 Nisan, TBMM'nin toplanmasının 82. Yıldönümüdür. İstanbul ile Anadolu arasındaki uzun görüşmelerin sonunda Osmanlı Mebusan Meclisi'nin İstanbul'da açılması kararlaştırılmış, Osmanlı Saltanatı'nın son genel seçimi 1919 Aralığında yapılarak, son Osmanlı Mebusan Meclisi 12 Ocak 1920 günü İstanbul'da açılmıştır. Yapılan seçimleri Müdafaa-i Hukukçular kazanmıştı. Müdafaa-i Hukuk ise "Sevr Kafasına" karşı verdiği -ve zafere ulaştırdığı- savaşın adıydı. Müdafaa-i Hukukçulara göre, Mebusan Meclisi nasıl olsa kapatılacak ve o zaman yeni bir meclis kurulabilecekti. Bu nedenle meclise gönderilecek mebusların belli fikirler etrafında toplanması ve Türkiye'nin sorunları hakkında aydınlatılması gerekiyordu. Kazım Karabekir, Şark mebuslarını Erzurum'da, Salahattin (Çolak) Paşa Orta Anadolu Mebuslarını Sivas'ta, Heyet-i Temsiliye ise Batı Anadolu Mebuslarını Ali Fuat Paşa'nın bulunduğu Eskişehir'de toplayacaktı. Ne var ki plan değişikliğe uğramış, Batı Anadolu Mebusları Ankara'da, Ziraat Mektebinde toplanmıştır. Heyet-i Temsiliye de, Meclis-i Mebusan'a seçilen mebusların Meclisin açılışından önce Heyet-i Temsiliye ile görüşmelerini sağlamak için, 18 Aralık 1919'da Mustafa Kemal'in başkanlığında Sivas'tan, Anadolu'nun emin bir mahalli olan Ankara'ya hareket etmiş ve 27 Aralık 1919'da, Millî Mücadelenin

başkenti olarak beliren Ankara'ya varmıştır. Nitekim aynı gün Mustafa Kemal, bütün teşkilat yolladığı telgrafta Heyet-i Temsiliye merkezinin Ankara olduğunu bildirmiştir.

Mustafa Kemal Ziraat Mektebinde verdiği konferansta Millî Teşkilatın izlediği gayenin vatanın parçalanmaktan ve milletin esaretten kurtulmasına yönelik olduğunu söylemiş, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine yolladığı tamimde de seçilen mebusların Ocağ başından itibaren Ankara'ya beklendiklerini bildirmiştir. İstanbul'da toplanan mebuslardan Müdafaa-i Hukuk ruhunu taşıyanlar "Felahı Vatan" grubunu kurmuşlar ve Sivas Kongresi'nde kararlaştırılan esaslar 28 Ocak 1920 günü Mebusan Meclisi'nin gizli toplantısında kabul ve 17 Şubat 1920 günü de "Misak-ı Millî" olarak ilan edilmiş; İtilaf devletlerinin buna cevabı İngiliz Birliklerinin 15 Mart günü meclisi basarak, 20 kadar Müdafaa-i Hukukçu mebusu Benbow zırhlısıyla Malta'ya yollaması, 16 Mart 1920 günü de İstanbul'u işgal etmesi olmuştur.

Ankara'nın başından beri beklediği bu sonuç üzerine Mustafa Kemal, Heyet-i Temsiliye adına, 19 Mart tarihli seçim tebliğinde, Kurucu Meclis "Müessisan" yetkilerine sahip bir meclisin Anadolu'nun emin bir mahalli olan Ankara'da toplanacağını bildirmiş, bu seçim tebliğine göre yapılan seçim sonunda seçilen meclis, İstanbul Mebusan Meclisi ve Malta'dan gelen mebuslarla birlikte TBMM olarak 23 Nisan 1920 günü toplanmış, 24 Nisan günkü toplantıda Meclis Başkanlığı seçimini 110 oyla kazanan Mustafa Kemal başkan olurken, 109 oy alan son Osmanlı Meclisi'nin Başkanı Celalettin Arif Bey ise ikinci başkanlığa seçilmiştir. Oluşturulan TBMM gerçekte geniş bir Sivas Kongresidir. Müdafaa-i Hukuk'un fiililikten kurtulmuş, hukukiliğe kavuşturulmuş organıdır. Bu bir savaş ve ihtilâl meclisidir. Nitekim evvela Millî Mücadele'yi kazanan daha sonra devrimleri gerçekleştiren TBMM değil midir?

İtilaf Devletleri ile İstanbul Hükümetinin Mustafa Kemal liderliğindeki Müdafaa-i Hukuk hareketi ve onun mukavemet teşkilatı olan Kuvayi Milliye'ye karşı çıkardığı Anzavur Paşa ve Kuvayi İnzibatiye'nin ise TBMM'nin toplanışından çok kısa süre sonra kendilerini tarihin çöplüğünde bulduğunu biliyoruz.

V

1922 yılında zaferle sonuçlanan Millî Mücadelemizin 80. Yılında 6-7 Nisan günlerinde Millî Mücadele'de önemli yeri olan Denizli ilimizi ziyaret edip, daha yakından

tanımak ve Denizli Basma ve Boya Sanayi AŞ (DEBA), Denizli Turizm, Kültür, Sanat ve Tanıtım Vakfı (DESAV) ile T.C. Kültür Üniversitesi'nin işbirliği ile oluşturulan program içinde Müdafaa-i Hukuk Hareketi ile onun lideri olan Mustafa Kemal'in "Millî Mücadele" ve "Çağdaşlaşma" niteliklerini vurgulayan bir konuşmayı, seçkin dinleyici önünde yapmak, benim için mutluluk olmuştur. Denizli, Pamukkalesi, horozu ve sularının bolluğu ile tanınmakta, Evliye Çelebi Seyahatnamesine göre bu ilimiz çok sulak olduğu için Denizli ismini taşımaktadır. Yıldırım Beyazıt zamanında Osmanlı topraklarına katılan Denizli'nin Buldan ilçesi; 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesini müteakkip, 14-15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'i işgalini takiben, 5 Temmuz 1920'de Yunan işgaline uğramış, 30 Ağustos 1922'de Başkomutanlık Meydan Savaşı'nı kazanmamız üzerine, 4 Eylül 1922'de kaçan Yunanlılar, çok sayıda Buldanlıyı şehit etmişlerdir.

Ulusal Kurluluş Savaşı başında Denizli Mutasarrıfı olarak, İzmir'in, işgalinden sonra ilerleyen Yunan Birliklerinin durudurulması ve Sarayköy'de bir savunma hattının oluşturulması için büyük hizmetlerde bulunan Faik Öztrak'ı (1883-1951), daha sonra milletvekili ve içişleri bakanı olarak görüyoruz. Mutasarrıf Faik Bey'in, yerel bir savunma gücü oluşturma çabalarına Denizli Askerlik Dairesi Başkanı Albay Tevfik Bey ile Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi de katılmış ve nitekim Denizli'de "Müdafaa-i Hukuk ve Reddi İlhak Cemiyeti", Müftü Ahmet Hulusi Başkanlığında 10 Haziran 1919 günü kurularak, "Bugün ya mertçe ölmek ya da şerefle yaşamaya azmettik" diyen beyanname yayınlanmıştır. Aydın'ın Yunanlılar'ın eline geçmesinden sonra Faik Bey Çine'de bulunan 57. Tümen Komutanı Albay Şefik Bey'le temas sağlamış, Yunanlıların ilerlemesini durdurmak için işbirliği yapmıştır.

12 Temmuz 1919'da, Mutasarrıf Faik Bey'in Başkanlığında yapılan bir toplantıda Denizli Müdafaa-i Hukuk ve Reddi İlhak Cemiyeti lağedilerek onun yerine "Denizli Heyet-i Milliyesi" kurulmuş ve bu heyetin başkanlığına yine Müftü Ahmet Hulusi Efendi getirilerek, tam bir örgütlenmeye gidilmiş ve seferberlik ilan edilmiştir. Yunanlıların ayak bastığı yerlerde Müslüman ahaliyi yok etme girişimleri karşısında bölgede çetelerin en güçlüsü olan Demirci Efe'den yardım istenmiş, bunun üzerine Demirci Mehmet Efe, sözde eşkiyalığı terk ederek, 200 kişilik bir kuvvetle Kuvvayi Milliye'ye katılmıştır. Ne var ki, Demirci ilk günden itibaren sorun yaratmaya başlamış, Faik Bey'in kendisine Eşkiyalığı bırakıp emirlere uyması yolunda yaptığı uyarıları nazarı dikkate almayarak, zekası, kurnazlığı ve acımasızlığı ile etkisini artırmaya devam edince ve genellikle Denizli Askerlik Dairesi Başkanı Albay

Tevfik Bey Efelerin davranışlarının genel bir huzursuzluğa yol açtığını ifade edince, öfkeye kapılan Demirci, Albay Tevfik Bey'i öldürerek ve 68 kişiyi de sorgusuz, sualsiz öldürtünce, halkın bir kısmı haklı olarak, Kuvayı Milliye'ye korku ve kuşku ile bakmaya başlamış ve bu çirkin olay düzenli orduya geçilmesi çabalarını hızlandırmıştır. Ahmet Arif Tütenk'in "Millî Mücadele'de Denizli" adlı eserinde söylediği gibi Mutasarrıf Faik Bey Denizli'yi Türk haklarının canlı bir mukavemet yuvası haline getirmiş, Sabahattin Selek'in "Millî Mücadele" adlı eserinde de vurguladığı gibi "Denizli, İzmir'in Yunanlılar Tarafından işgalinden sonra cephe gerisinin en büyük Müdafaa-i Hukuk Merkezlerinden birisi olmuştur". Vata sever Mutasarrıf Faik Bey ile birlikte Müftü Ahmet Hulusi Efendi ve Albay Tevfik Bey başta olmak üzere, bu yörede Ulusal Kurtuluş Savaşında hizmeti geçen herkesi saygı ve şükran duygularıyla ve rahmetle anıyorum.

KAYNAKÇA

Aldan, Mehmet: Ulusal Kurtuluşumuzda Atatürk Yolunda Yöneticiler, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2001.

Giritli, İsmet: Kısa Türk Devrim Tarihi, Beta Yayınları, İstanbul 2001.

Giritli, İsmet: Günümüzde Atatürkçülük, Genişletilmiş 5. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2001.

Kocatürk, Utkan: Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Kronolojisi (1918-1938), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983.

Kocatürk, Utkan: Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999.

Tunaya, Tarık Zafer: Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük, Baha Matbaası, İstanbul 1964.